

หมาเน่าลอยน้ำ เหม็นจนทนไม่ไหว! รัชกาลที่ 4 ถึงขั้นออกประกาศ “ห้ามทิ้งซากสัตว์ลงแม่น้ำ”

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4

ผู้เขียน สุทธาสินี จิตรกรรมไทย เจียจันทร์พงษ์

เผยแพร่ วันพฤหัสบดีที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2568

หมาเน่าลอยน้ำ เหม็นจนทนไม่ไหว! รัชกาลที่ 4 ถึงขั้นออกประกาศ “ห้ามทิ้งซากสัตว์ลงแม่น้ำ”

เราอาจคิดว่าแม่น้ำลำคลองสมัยก่อนใสสะอาด แม้มียยะมูลฝอยแต่ก็น้อยมาก แต่ที่จริงแล้วไม่ใช่อย่างที่คิด เพราะถ้าย้อนไปเมื่อร้อยกว่าปีก่อน หมาเน่าลอยน้ำ ซากสัตว์ลอยขึ้นอืด ส่งกลิ่นเหม็นน่ารังเกียจ ไม่นับขยะสารพัดชนิดที่ชาวบ้านทิ้งลงแม่น้ำลำคลอง ทำให้น้ำสกปรก กระทั่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทนไม่ไหว ต้องทรงออกประกาศ ปรากฏใน “ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4” ห้ามไม่ให้ทิ้ง “ซากสัตว์” ลงแม่น้ำ

ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4 หัวข้อ “ประกาศทรงตักเตือนไม่ให้ทิ้งศพสัตว์ลงในน้ำ แลให้ทอดเตาไฟอย่าให้เป็นเชื้อเพลิง แลให้คิดทำลิ่มสลักรักษาเรือน” เมื่อ พ.ศ. 2399 มีความตอนหนึ่งว่า

“มีพระบรมราชโองการมานพระบัญชาสุรสิงหนาท ประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยแลราษฎรทั้งปวง ให้รู้ทั่วกันว่า บัดนี้ได้ทราบข่าวคนนอกประเทศแลคนนอกกรุง ฯ เป็นลาวแลเขมร แลชาวหัวเมืองตอนใช้น้ำบ่ออื่นๆ หลายพวก ย่อมติเตียนว่าชาวกรุงเทพฯ ฯ นี้ทำโสมมหนักลงในแม่น้ำลำคลอง ด้วยทิ้งซากศพสัตว์ตายให้ลอยไป ๆ มา ๆ นำเกลียดน่าชัง แลวิกิใช้กินแลอาบน้ำอยู่เป็นนิจ เป็นน่ารังเกียจ เสียเกียรติยศพระมหานคร”

สภาพวิวัฒนาการบางกอกสมัยรัชกาลที่ 4

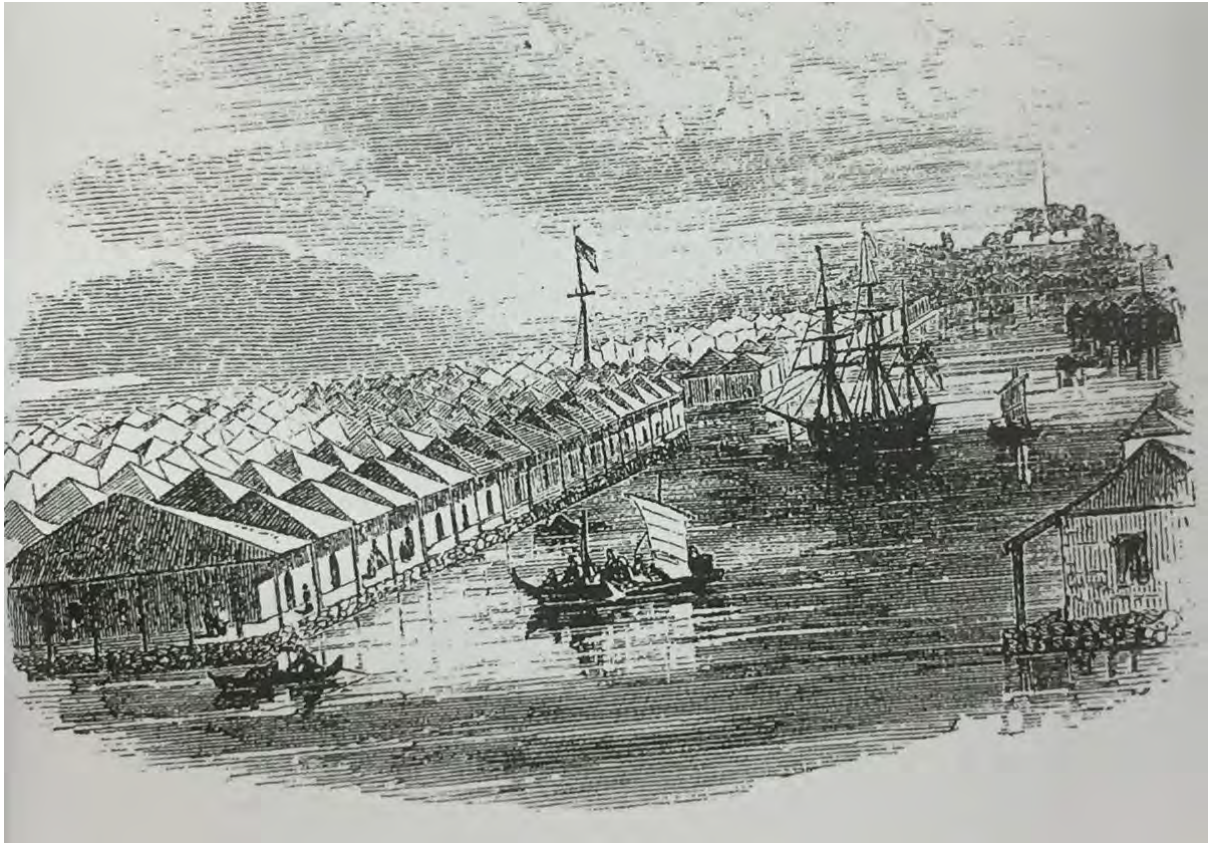
หมาเฝ้าลายน้ํา แมวอืดลายน้ํา ดูแล้วน่าเกลียดเหลือทน ประชุมประกาศ รัชกาลที่ 4 จึงระบุว่า ด้วยเหตุนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ “สั่งสอนเตือนสติ” มาว่า แต่นี้ไปห้ามให้ใครผู้ใดผู้หนึ่งทิ้งสุนัขตาย แมวตาย และซากศพสัตว์ต่างๆ ลงในแม่น้ําและคลองใหญ่น้อยทั้งปวงเป็นอันขาด

ถ้าใครคิดจะทิ้ง ก็ขอให้ใช้สอยจ้างวานคนอื่นเอาไปทิ้งที่ป่าช้าเหมือนซากศพคน ถ้าบ้านเรือนอยู่ริมน้ํา เอาไปทิ้งที่ป่าช้าลำบาก ก็ให้ฝังในดินในโคลน อย่าให้ลอยไปลอยมาในน้ํา

“แลการซึ่งทิ้งซากศพสัตว์ต่าง ๆ ลงในน้ําให้ลอยขึ้นลอยลงอยู่ดังนี้ คิดดูโดยละเอียดก็เห็นเป็นที่รังเกียจแก่คนที่ได้อาศัยใช้น้ํายู่ทั้งสิ้นด้วยกัน พระสงฆ์สามเณรเป็นพระสมณะชาวนอกกรุงฯ คือเมืองลาวแลหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง แลชาวราชบุรุษชาวนอกกรุงฯ เมื่อมีเหตุต้องลงมายังกรุงฯ นี้แล้วก็รังเกียจติเตียนว่า เพราะต้องใช้น้ําไม่สะอาดจึงเป็นโรคต่าง ๆ ไม่เป็นสุขเหมือนอยู่นอกกรุงฯ ถึงคนนอกประเทศ คือ ฝรั่งเศส จีน แวก ทั้งปวงซึ่งเข้ามาค้าขายในกรุงฯ ก็ติเตียนดั่งนั้นอยู่โดยมาก

“เพราะฉะนั้นขอท่านทั้งปวงจงพร้อมใจกันคิดเห็นลงใจว่า ท่านทั้งปวงชาวกรุงฯ กับคนนอกกรุงฯ นอกประเทศก็เป็นมนุษย์ด้วยกัน ควรจะมีกรุณาแก่กัน ขอเสีย อย่าทิ้งซากศพสัตว์ต่าง ๆ ลงในน้ํา ทำให้น้ําเป็นที่รังเกียจแก่มนุษย์เหมือนกันเลย

“แต่นี้ไป ถ้าผู้ใดไม่ฟังพระบรมราชโองการเตือนสติมาดั่งนี้แล้ว ยังขึ้นทำมั่งง่ายอยู่ดั่งเก่า ก็จะทำให้ นายอำเภอสืบชาวบ้านใกล้เคียงเป็นพยาน ชำระเอาตัวผู้ไม่เอื้อเพื่อมั่งง่ายทำให้โสโครกนั้นมา ตระเวนประกาศห้ามผู้อื่นต่อไป”

ภาพลายเส้นกรุงเทพฯ ในสายตาชาวตะวันตกสมัยรัชกาลที่ 3 ที่เห็นความหนาแน่นของเรือนแพในแม่น้ำเจ้าพระยา (ภาพจาก กรุงเทพฯ 2489-2539)

เหตุที่รัชกาลที่ 4 ทรงออกประกาศนี้ ไม่เพียงเพราะการทิ้งซากศพสัตว์ต่างๆ ลงแม่น้ำลำคลองจะสร้างกลิ่นเหม็น กระทบต่อสุขอนามัยของผู้ที่ใช้น้ำนั้นในการอุปโภคบริโภค แต่อีกสาเหตุหนึ่งอาจต่อเนื่องจากการทำ “สนธิสัญญาเบาว์ริง” ระหว่างสยามกับอังกฤษ ใน พ.ศ. 2398

สนธิสัญญาเบาว์ริง ได้เปลี่ยนเศรษฐกิจของสยามอย่างมาก จากการค้าในระบบผูกขาด ก็กลายเป็นการค้าเสรี ส่งผลให้ชาติตะวันตกเข้ามาทำการค้ามากขึ้น “ความศิวิไลซ์” ของบ้านเมือง จึงเป็นสิ่งจำเป็น ดังเห็นได้จากในประกาศที่มีข้อความว่า “...ถึงคนนอกประเทศ คือ ฝรั่งเศส อังกฤษ จีน แหก ทั้งปวงซึ่งเข้ามาค้าขายในกรุงเทพฯ ฯ...”

ไม่มีใครทราบว่าชาวบ้านในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปฏิบัติตามประกาศฉบับนี้มากน้อยเพียงใด แต่ถ้าตัดภาพมาสมัยนี้ เราก็ยังคงพบปัญหาแบบเดิมเหมือนเมื่อร้อยกว่าปีก่อนเป๊ะๆ

อ้างอิง :

ประชุมประกาศ รัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๐๔. คณะสงฆ์วัดอนงคาราม ในความอุปถัมภ์ของ
นายชำนาญ และคุณหญิงวลี ยุวบูรณ์ พิมพ์ถวายในงานพระราชทานเพลิงศพ พระมหาโพธิวงศา
จารย์ อินทโชตเถระ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ ๙ พฤศจิกายน
พุทธศักราช ๒๕๑๑.

เผยแพร่ในระบบออนไลน์ครั้งแรกเมื่อ 4 พฤษภาคม 2567

https://www.silpa-mag.com/history/article_131934